

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ДОРУЧЕНОГО» І «ВВІРЕНОГО» МАЙНА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Актуальність означеного питання визначається тим, що поняття «дорученого майна» у кримінальному праві взагалі не досліджувалося, хоча при цьому вживається законодавцем у ст. 197 КК України, де вказано, що особі доручено зберігання чи охорона чужого майна. Водночас доволі жваво обговорювалося інше, близьке досліджуваному, поняття «ввірене майно», яке згадане в диспозиції ст. 191 КК України. Постає питання: яка різниця між «ввіреним» і «довіреним» майном? Можливо це одне й те ж? Оскільки в науці кримінального права ще не було спроб відповісти на це запитання, тому метою нашої роботи є вирішення питання: яке ж майно є дорученим, а яке ввіреним і чи є ці поняття тотожними.

Поняття «доручене» походить від слів «доручати» і «доручення». Згідно із тлумачним словником «доручати» означає покладати на когось виконання чого-небудь, віддавати кого-, що-небудь у повне розпорядження когось. А «доручення» – це дія за значенням доручати (доручити); справа доручена кому-небудь, завдання; документ, що дає кому-небудь право діяти від імені особи, яка видала цей документ; довіреність. «Ввіряти» (від якого і походить «ввірене») значить покладати на кого-, що-небудь, довіряти, віддавати щось у чиєсь розпорядження, на чийсь волю тощо. (Великий тлумачний словник сучасної української мови. / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. 2005). Тобто ці поняття є синонімами і в широкому (не кримінально-правовому) смислі різниці між ними немає.

У цивілістиці виділено окремо договір доручення (ст. 1000 ЦК України), за яким одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Цей договір є фідучіарним правочином, іншими словами, є таким, що ґрунтується на особливих довірчих відносинах сторін (Цивільне право України / за заг.

ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яворницького. Т. 2. 2004, с. 306). Тобто можна припустити, що і в кримінально-правовому смислі «доручати» майно означає передавати його для виконання певних дій, ґрунтуючись на особисто-довірчих відносинах між особами. При цьому в ЦК України немає жодної згадки про «ввірене» майно.

У кримінально-правовому значенні, на нашу думку, відмінність між досліджуваними поняттями все таки існує. Насамперед слід зазначити, що незважаючи на тривалі дискусії про те, що ж розуміти під «ввіреним майном», ця проблема так і не була однозначно вирішена. На думку одних авторів, майно необхідно визнавати ввіреним, якщо воно знаходилося під матеріальною відповідальністю особи (Кочои С. М. Ответственность за корыстные преступления против собственности. 2000, с. 133; Хакимов И. Х. Борьба с хищениями, совершенными путем присвоения и растраты в системе государственной и кооперативной торговли. 1964, с. 63). Інші впевнені, що це передбачає виконання правомочностей при фактичному господарюванні над річчю (Матьшевский П. С. Ответственность за преступления против социалистической собственности. 1983, с. 69). Існує також думка, що майно є ввіреним, коли воно вручене особі з одночасним наділенням її певними правомочностями і покладанням обов'язків стосовно такого майна і така «передача» повинна бути належним чином юридично оформлена шляхом видання наказу, підписання договору тощо (Владимиров В. А., Ляпунов Ю. И. Ответственность за корыстные посяательства на социалистическую собственность. 1986, с. 126). О.В. Білокуров зазначає, що в судовій практиці прийнято визнавати майно ввіреним за таких обставин: коли таке майно знаходиться в правомірному володінні суб'єкта; володіння пов'язане із здійсненням ним щодо майна правомочностей із управління, розпорядження, доставки або зберігання; правомочності щодо майна виникають у особи в силу службових обов'язків, договірних відносин або спеціального доручення зі сторони власника або володільця майна. Сам же автор під ввіреним майном пропонує розуміти не лише передане винному під матеріальну відповідальність, а й таке, яке передається йому для виконання трудових обов'язків навіть без укладення із винним договору про повну матеріальну відповідальність (Белокуров О. В. Проблемы квалификации хищения вверенного имущества. 2003 // <http://www.yurclub.ru/docs/criminal/article64.html>). Але доречно зазначити деякі недоліки описаних підходів. По-перше, як зазначає О. П. Севрюков, у радянських кодексах предметом привласнення чи розтрати було лише державне або колективне майно, ввірене винному, під яким розуміли таке майно, яке передавалося у володіння відповідною державною чи громадською організацією перш за все матеріально відповідальним особами (Севрюков А. П. Понятие вверенного имущества // Рос. следователь, 2010. – № 5. – С. 15). Тому в радянській літературі часто стверджували, що такі особи є матеріально відповідальними. По-друге, наступним нагаду-

ванням минулого є положення, що ввірення майна має бути обов'язково документально оформлено. Та документальне оформлення нині, стверджує І.А. Клепицький, не ґрунтується на сутності виникаючих сучасних правовідносин. Факт письмового оформлення стає особливо дискусійним після прийняття нових ЦК як України, так і Російської Федерації, де встановлено, що форма і зміст подібних відносин у більшому ступені визначаються не приписами влади, а взаємним волевиявленням сторін (Клепицький І. А. Вверенное имущество в уголовном праве // Законность, 1995. – № 12. – С. 10). Тому переконливою видається позиція, згідно із якою нині юридичною підставою того, що майно є ввіреним чи таким, що перебуває у віданні особи, слід вважати цивільно-правові, договірні відносини, спеціальне доручення. Тобто, суб'єкт злочину здійснює повноваження щодо майна на законній підставі: наділений правомочностями щодо розпорядження, управління, доставки, зберігання майна тощо (Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Т. 2. 2013, с. 218).

Проаналізувавши склад злочину, передбачений ст. 197 КК України, і співставивши його із привласненням і розкраданням майна (ст. 191 КК), можна прийти до висновку, що дорученим на зберігання чи охорону є майно, коли воно: а) передане власником чи законним володільцем майна винній особі на законній підставі, тобто перебуває в її законному володінні; б) існує взаємна домовленість (усна чи письмова) сторін про передачу конкретного майна на зберігання чи під охорону; в) щодо цього майна суб'єкт наділений певними повноваженнями необхідними для належного виконання обов'язків щодо зберігання чи охорони; г) крім того, зберігач наділяється додатковим обов'язком – повернути доручене майно на вимогу поклаждавця.

Таким чином, проведене дослідження засвідчило, що зовні схожі поняття «доручене майно» та «ввірене майно» у кримінально-правовому смислі є різними.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ПРАВОВЕ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

ТОМ 2

16–17 травня 2013 року

Одеса
Фенікс
2013